

Sygn. akt: III AUa 985/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 października 2012 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Lucyna Guderska

Sędziowie: SSA Maria Padarewska - Hajn (spr.)

SSA Anna Szczepaniak-Cicha

Protokolant: stażysta Paulina Działońska

po rozpoznaniu w dniu 11 października 2012 r. w Łodzi

sprawy **M. K.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych I Oddziałowi w Ł.**

o zwrot nienależnie pobranego świadczenia,

na skutek apelacji organu rentowego

od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi

z dnia 21 lutego 2011 r., sygn. akt: VIII U 2063/10;

- 1. zmienia zaskarżony wyrok w ten tylko sposób, że ustala, iż M. K. jest zobowiązany do zwrotu renty rodzinnej za okres od 23 stycznia 2010 r. do 30 września 2010 r. oraz oddala odwołanie w pozostałej części;**
- 2. oddala apelację w pozostałej części.**

Sygn. akt: III AUa 985/12

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 18 listopada 2010 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w Ł. zobowiązał M. K. do zwrotu nienależnie pobranej renty rodzinnej za okres od 1 marca 2009 r. do 30 września 2010 r. w kwocie 13. 045,23 zł oraz odsetek za okres od 28 marca 2009 r. do 18 listopada 2010 r. w kwocie 1.553,61 zł. na podstawie art. 138 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U z 2009 r. Nr 153 poz. 1227 ze zm.)

W odwołaniu od powyższej decyzji, M. K. wniósł o nieobciążanie go obowiązkiem zwrotu pobranej renty rodzinnej podnosząc, iż zarówno w spornym okresie czasu jak i w chwili obecnej jest uczniem szkoły

(...) w Ł.. Ma orzeczony umiarkowany stopień niepełnosprawności i z powodu swego stanu zdrowia nie mógł systematycznie uczęszczać na zajęcia szkolne.

Organ rentowy w odpowiedzi na odwołanie wniósł o jego oddalenie.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi wyrokiem z dnia 21 lutego 2011r. zmienił zaskarżoną decyzję i zwolnił M. K. z obowiązku zwrotu pobranej renty rodzinnej za sporny okres czasu wraz z odsetkami.

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

M. K. urodzony (...) decyzją organu rentowego z dnia 14 lutego 1990 r. miał przyznaną rentę rodzinną po zmarłym ojcu K. K. od dnia 13 stycznia 1990 r.

Od 8 lutego 2009 r. był uczniem Zaocznej Policealnej Szkoły Ochrony (...) osób i Mienia (...) w Ł.. W semestrze wiosennym był obecny na zajęciach w dniu 24 lutego 2009 r., nie złożył prac kontrolnych i nie przystąpił do egzaminów. Wyraził wolę powtarzania semestru pierwszego od 1 września 2009r. Jednakże, z uwagi na brak dalszej frekwencji w zajęciach szkolnych i nie składanie prac kontrolnych oraz nie przystępowanie do egzaminów, decyzją dyrektora szkoły został skreślony z listy słuchaczy od 22 stycznia 2010r.

Od 22 lutego 2010r. odwołujący się był słuchaczem Zaocznej Policealnej Szkoły (...), w Ł. na kierunku technik informatyk. W semestrze wiosennym nie złożył wymaganych prac kontrolnych i nie został dopuszczony do egzaminów. Nie uczęszczał na zajęcia i w dniu 27 września 2010 r. odebrał dokumenty z tej szkoły.

Od 6 października 2010 r. odwołujący się jest nadal słuchaczem tej szkoły ale na kierunku technik logistyk.

W tak ustalonym stanie faktycznym, Sąd Okręgowy stwierdził, że odwołanie zasługiwało na uwzględnienie w świetle przepisów art. 68 ust. 1 i art. 138 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U z 2009 r. Nr 153 poz. 1227 ze zm.).

W ocenie Sądu Okręgowego pobrana renta rodzinna nie jest świadczeniem nienależnym. Odwołujący się w spornym okresie uczęszczał do szkoły a zgodnie z przyjętą linią orzecznictwa prawo do renty rodzinnej nie jest uzależnione od frekwencji ucznia w zajęciach szkolnych.

Powyższy wyrok zaskarżył apelacją organ rentowy wnosząc o jego zmianę i oddalenie odwołania. Strona skarżąca zarzuciła rozstrzygnięciu sądowemu naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 233 k.p.c. polegające na rozstrzygnięciu kwestii pobierania przez odwołującego się nauki w szkole na ustaleniach nie mających pokrycia w rzeczywistości oraz naruszenie prawa materialnego art. 68 ust. 1 ustawy emerytalnej poprzez niewłaściwe jego zastosowanie i przyjęcie, iż odwołującemu się przysługuje prawo do renty rodzinnej za sporny okres czasu.

W uzasadnieniu swego stanowiska skarżąca podniosła, iż z treści powołanego przepisu ustawy emerytalnej wynika, iż to nauka w szkole daje podstawę faktyczną i prawną do uzyskania prawa do renty rodzinnej a nie status ucznia czy też okres programowego ukończenia szkoły. Natomiast odwołujący się posiadający status ucznia ewidentnie ignorował obowiązki szkolne, nie uczęszczał na zajęcia, nie przystępował do egzaminów nie oddawał prac kontrolnych a zatem zdaniem organu rentowego nie uczył się, co stanowi podstawę do uznania nienależnie pobranej renty za sporny okres.

Pełnomocnik organu rentowego na rozprawie przed Sądem II instancji, uzupełnił stanowisko organu rentowego, zawarte w apelacji, poprzez powołanie się na orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 2012r w sprawie III UK 65/12 zapadłe w zbliżonym do niniejszej sprawy stanie faktycznym.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja w przeważającej części nie zasługuje na uwzględnienie.

Zgodnie z art. 68 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.) renta rodzinna przysługuje dzieciom (własnym, drugiego małżonka i przysposobionym):

- do ukończenia 16 lat;
- do ukończenia nauki w szkole, jeżeli przekroczyły 16 lat życia, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat życia, albo
- bez względu na wiek, jeżeli stały się całkowicie niezdolne do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub całkowicie niezdolne do pracy w okresie, o którym mowa w pkt 1 lub 2.

W myśl ust. 2 art. 68, jeżeli dziecko osiągnęło 25 lat życia, będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej, prawo do renty rodzinnej przedłuża się do zakończenia tego roku studiów.

Na podstawie zaś art. 138 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu. Stosownie do ust. 2 pkt 1 art. 138 za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania.

Zasadnicze znaczenie w niniejszej sprawie ma kwestia oceny postępowania odwołującego się w zakresie jego edukacji w spornym okresie czasu i ustalenie czy spełnia on przesłankę kontynuowania nauki wymaganą w świetle art. 68 ustawy emerytalnej do otrzymywania przez niego renty rodzinnej i skutkującą tym samym braku podstaw do uznania, iż wypłacona renta za ten okres była świadczeniem nienależnym w świetle art. 138 ust. 1 i 2 ustawy emerytalnej.

Szczegółową interpretację zagadnienia kontynuowania nauki przedstawił Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 24 listopada 2004 r. w sprawie I UK 3/04

(OSNP z 2005 r. Nr 8 poz. /116), stwierdzając, iż renta rodzinna przysługuje dziecku uczącemu się w szkole, także w okresach przerw w nauce, niezależnie od tego czy formalnie zachowało ono status ucznia a dla obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia z tego tytułu decydujące znaczenie ma świadomość i zamiar ubezpieczonego, który pobrał świadczenie w złej wierze. W uzasadnieniu swego stanowiska, Sąd podniósł iż uczęszczanie do szkoły oznacza figurowanie w ewidencji szkoły oraz bycie uczniem czyli pobieranie nauki poprzez uczestnictwo w zajęciach szkolnych i sprawdzanie wiedzy poprzez zdawanie egzaminów. Ukończenie nauki oznacza wypełnienie przez ucznia jego obowiązków i kończy się uzyskaniem świadectwa ukończenia szkoły. Na gruncie art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej ukończenie szkoły oznacza również jej zaprzestanie poprzez skreślenie z listy uczniów czyli formalny brak statusu ucznia, co powoduje brak prawa do renty rodzinnej.

W uzasadnieniu swego stanowiska Sąd podniósł również kwestię uzasadnionych przerw w nauce związanych z sytuacją zdrowotną dziecka , które należy traktować jako okresy uprawniające do renty rodzinnej.

Ponadto Sąd podniósł kwestię, iż dla obowiązku zwrotu nienależnie pobranej renty decydujące znaczenie ma świadomość i premedytacja ubezpieczonego co do tego, że pobrał świadczenie nienależnie a zatem jego zła wiara w tym zakresie.

Wiele z powyższych rozważań Sądu Najwyższego było podstawą rozstrzygnięć sądowych w tego rodzaju sprawach. W szczególności z powołanego przez Sąd I instancji orzecznictwa sądów apelacyjnych wynika przesłanka, iż prawo do renty rodzinnej nie jest uzależnione od frekwencji ucznia w zajęciach szkolnych ani od wyników tej nauki czy jej przebiegu.

Natomiast powołany przepis art. 68 ust. 1 pkt. 2 ustawy emerytalnej w swym literalnym brzmieniu uzależnia prawo do renty rodzinnej od ukończenia nauki w szkole.

Nie mniej jednak w powołanym przez stronę skarżącą orzeczeniu Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 2012r (niepublikowanym), Sąd ten w zbliżonym do niniejszej sprawy stanie faktycznym, zmienił swoje pierwotne stanowisko i uzależnił prawo do tego świadczenia od przesłanki materialnej świadczenia a mianowicie faktycznego uczenia się dziecka w szkole a nie od formalnego zapisu do szkoły i posiadania przez niego statusu ucznia.

W uzasadnieniu swego stanowiska Sąd podał, iż pojecie ukończenia nauki zawarte w powołanym przepisie oznacza określone starania dziecka w roli ucznia, gdyż z tej regulacji wynika, iż celem nie jest sama nauka ale jej ukończenie.

Sąd ten powołując się na swoje dotychczasowe orzecznictwo sądowe stwierdził, iż występują przypadki usprawiedliwionego czasowo nie uczęszczania do szkoły jak choroba oraz że należy odróżnić kontynuowanie nauki z brakiem pozytywnych jej rezultatów wtedy gdy uczeń chce się uczyć ale nie daje to żadnych efektów. Natomiast faktyczne nie uczenie się w szkole, prowadzi zdaniem w/w Sądu do uznania pobranej za ten okres renty rodzinnej jako świadczenia nienależnego.

Przedkładając powyższe rozważania na grunt niniejszej sprawy należy uznać, iż z zebranego w sprawie materiału dowodowego wynika, iż odwołujący się w okresie od 1 marca 2009 r. do daty skreślenia go z listy słuchaczy, co prawda tylko raz był obecny na zajęciach szkolnych ale wyrażał wole kontynuowania nauki, złożył wniosek o powtarzanie semestru. Ponadto nie bez znaczenia dla oceny postępowania odwołującego się w zakresie jego obowiązku szkolnego a w szczególności wymaganej frekwencji na zajęciach jest fakt, iż posiada on umiarkowany stopień niepełnosprawności a niepełnosprawność ta powstała przed 16 rokiem życia.

A zatem zgodnie z powyższą interpretacją powołanego przepisu dokonaną przez Sąd Najwyższy we wskazanych orzeczeniach, za okres od 1 marca 2009 r. do 22 stycznia 2010 r. odwołujący się był uprawniony do renty rodzinnej i pobrana renta nie może być uznana za nienależne świadczenie.

Natomiast od 23 stycznia 2010 r. do 30 września 2010 r. odwołujący się już nie uczył się w przedmiotowej szkole ani razu nie był obecny na zajęciach, nie złożył prac kontrolnych i nie przystąpił do egzaminów a zatem nie wykonywał żadnych działań w kierunku uznania, iż miał jakkolwiek wolę nauki, poza formalnym zapisaniem się do szkoły i posiadaniem statusu ucznia.

A zatem za ten okres pobrana renta rodzinna jest świadczeniem nienależnym w świetle art. 138 ust. 1 ustawy emerytalnej i podlega zwrotowi.

Szczególne pouczenie w zakresie przysługiwania prawa do renty rodzinnej oraz podanie przesłanek nienależnego świadczenia zawierają wszelkie decyzje znajdujące się w aktach rentowych a dotyczące tego świadczenia, poczynając od decyzji przyznającej rentę rodzinną z 1990 r. Z analizy akt rentowych wynika natomiast, iż organ rentowy wielokrotnie na przestrzeni tych lat wzywał odwołującego się do przedstawienia dokumentów o kontynuowaniu nauki informując go, że dalsze wypłacanie renty rodzinnej jest uzależnione od udokumentowania kontynuowania nauki.

Na marginesie należy wskazać iż renta rodzinna jest świadczeniem wyjątkowym. Należy się dzieciom, uczącym się w szkołach, które na skutek śmierci jednego z rodziców zostały pozbawione warunków materialnych jakie rodzic ten mógłby im zapewnić gdyby żył. A zatem zasadnicze znaczenie dla przyznania tego świadczenia o wyjątkowym charakterze ma istnienie przesłanki kontynuowania nauki.

A zatem biorąc pod uwagę powyższe rozważania należy uznać, iż Sąd I instancji nie prawidłowo ustalił, iż za cały zakres objęty decyzją, odwołujący się nie jest zobowiązany do zwrotu pobranej renty rodzinnej jako świadczenia nienależnego powodu zaistnienia przesłanek z art. 138 ust. 1 i 2 ustawy emerytalnej, gdyż kontynuował w tym czasie naukę. A zatem w tym zakresie rozstrzygnięcie Sądu I instancji podlega zmianie na podstawie art. 386 § 1 kpc. Natomiast mając na uwadze powyższe rozważania apelacja organu rentowego dotycząca zwrotu nienależnie pobranej renty rodzinnej za okres od 1 marca 2009 r. do 22 stycznia 2010 r. podlega oddaleniu na podstawie art. 385 kpc jako bezzasadna.

Ponadto należy wskazać iż apelacja jest nie uzasadniona w zakresie istnienia podstaw do obciążenia odwołującego się obowiązkiem zwrotu odsetek od wypłaconej renty rodzinnej za okres od 28 marca 2009 r. do 18 listopada 2010 r. tj. do dnia wydania decyzji. Zaskarżona decyzja zobowiązująca do zwrotu odsetek za w/w okres jest nieprawidłowa w świetle art. 84 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych

(Dz. u z 2009 r. Nr 205 poz. 1585 ze zm.), zgodnie z którym, osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu, wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego.

Zgodnie z treścią art. 481 § 1 kc jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia, chociażby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności , za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi.

Odesłanie do prawa cywilnego w tym przepisie zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego oznacza, iż organy rentowe powinny naliczać odsetki ustawowe od nienależnego świadczenia od dnia doręczenia osobie zobowiązanej, decyzji obligującej do zwrotu takiego świadczenia, gdyż dopiero od tej daty osoba taka jest w zwłoce ze spełnieniem świadczenia, które jest wymagalne dopiero od daty doręczenia tej decyzji określającej wysokość takiego świadczenia. Zobowiązanie natomiast odwołującego się do zapłaty odsetek za okres wcześniejszy liczony wstecz od daty wydania decyzji jest w świetle powyższych rozważań nieprawidłowe i w tym zakresie zaskarżona decyzja, zmieniona rozstrzygnięciem Sądu I instancji, uzasadnia oddaleniem apelacji w tym względzie.

Przewodniczący: Sędziowie: